

Nr 172.

Av herr **Mårtensson m. fl.**, om undersökning angående orsakerna till den svenska stenexportens nedgång m. m.

Under de två senaste åren har det ekonomiska uppsvinget inom det svenska näringslivet varit betydande. Exporten har erhållit ökat omfattning, vilket medfört större sysselsättning för exportindustriens arbetare. Denna ekonomiska utveckling har dock inte varit genomgående för samtliga grenar av den svenska exportindustrien. Allt fortfarande finnas näringsgrenar, som icke fått någon känning av det ekonomiska uppsvinget, utan arbeta alltjämt under samma tryckta förhållanden som under den svåraste kristiden. Till denna grupp av näringsgrenar hör framförallt den svenska stenindustrien.

Redan i maj månad 1930 måste på grund av minskad avsättning driftsinskränkningar företagas inom kantstenstillverkningen. Den viktigaste delen av industrien kunde dock uppehållas i ungefär normal uppfattning tills i oktober 1930, ehuru en stor del av produktionen måste upplagras. Sedan denna tid ha omfattande produktionsinskränkningar måst företagas och under långa perioder ha några andra arbetsmöjligheter inom industrien inte förekommit än vad som kunnat åstadkommas genom de belopp, som riksdagen ställt till Kungl. Maj:ts förfogande för inköp av gat- och kantsten, samt genom av Kungl. Maj:t beviljade lån till företagarna inom stenindustrien. För närvarande ha cirka 1,000 man inom gatstensindustrien i Bohuslän beretts arbete genom statliga lån till företagarna.

Det är dock endast en ringa del av denna industris arbetare, som kunnat beredas arbete genom här omnämnda statliga hjälpverksamhet, vilket framgår därav, att inom gat- och kantstensindustrien sysselsattes vid krisens början cirka 11,000 arbetare, varav 7,000 i Bohuslän, 2,800 i Blekinge, 700 i Halland samt 500 i Småland. Det stora flertalet av denna industris arbetare sakna fortfarande möjlighet till utkomst inom sitt normala verksamhetsområde och äro hänvisade till de arbetsmöjligheter, som kunna beredas dem vid de statliga reservarbetena.

Vid bedömandet av stenindustriens allmänna läge och dess möjligheter att återerövra sin ställning på exportmarknaden synes läget allt fortfarande ovisst. De länder, som tidigare varit de främsta avnämarna av den svenska gatstenen, ha genom olika handelsrestriktioner i hög grad försvarat och i vissa fall helt omöjliggjort all stenimport, vilket framgår av följande export-siffror:

Export av gatsten.

Till Danmark	år 1927 kronor	1,922,341,	år 1934 kronor	420,345
» Tyskland	» » »	8,403,926	» » »	175,309
» Holland	» » »	1,955,936	» » »	750,092

Till England	år 1927 kronor	677,724,	år 1934 kronor	7,200
» Frankrike	» » »	1,617,512	» » »	260,053
» Argentina	» » »	1,270,734	» » »	—
» Danzig	» » »	194,435	» » »	92,236
» Polen	» » »	42,190	» » »	6,260
» Brasilien	» » »	37,664	» » »	—

Värdet av Sveriges hela export av gatsten utgjorde:

År 1927	kronor	16,462,416	År 1932	kronor	5,066,776
» 1929	»	16,421,980	» 1934	»	3,380,095

Hela tillverkningen av gatsten i Sverige utgjorde:

År 1913	959,629 ton	År 1932	445,444 ton
» 1930	932,067 »	» 1933	286,954 »
» 1931	392,076 »	» 1934	141,690 »

Den kraftiga produktionsminskning, som ägt rum under de senare åren, är helt beroende av exportens nedgång. Stenindustrin är nämligen en typisk exportindustri, av vars produktion cirka 90 procent exporterats till olika länder. Huruvida och i vad mån möjligheter förefinnas för en väsentligt ökad export för framtiden är omöjligt att avgöra, förrän en undersökning blivit verkställd angående orsakerna till de olika ländernas minskning av importen av gatsten.

Ha dessa länder övergått till andra beläggningsmedel av sina gator och vägar, eller utnyttjas egna stentillgångar inom respektive länder i större utsträckning än tidigare varit fallet? Eller ha nämnda länder på grund av ekonomiska förhållanden måst avstå från permanentbeläggningar av väg- och gatunäten? Detta är spörsmål, som böra bliva föremål för en grundlig undersökning. Denna undersökning bör även omfatta frågan om huruvida det icke på handelspolitisk väg kan bringas någon lättnad för den svenska stenindustrin och dess exportmöjligheter.

Sveriges handelsbalans med ett flertal av de länder, som tidigare varit avnämare av svensk gatsten, är inte särdeles gynnsam. Sveriges export till och import från följande länder framgår av nedanstående siffror:

År 1934 export till Tyskland...	kr. 180,006,000.	Import från	kr. 340,014,000
» » » » Holland ... »	46,497,000	» » »	63,511,000
» » » » Danzig ... »	1,091,000	» » »	2,482,000
» » » » Polen	11,836,000	» » »	38,397,000
» » » » Argentina.. »	12,983,000	» » »	26,521,000
» » » » Brasilien .. »	9,147,000	» » »	27,564,000

Om dessa siffror för export och import tagas till utgångspunkt förefaller det, som om vissa förutsättningar skulle förefinnas för en utökning av gatstensexporten till dessa länder, under förutsättning att inte nämnda länder övergått till andra beläggningsmedel för sina väg- och gatunät. Detta lär

dock inte vara fallet i någon större utsträckning. Enligt vad som uppgivits av företagen inom stenindustrin, förefinnes en livlig önskan hos de gamla köparna av den svenska gatstenen om en återgång till de forna affärsförbindelserna, men ländernas handelspolitiska åtgärder lägga hinder i vägen härför. Det är därför av vikt, att en undersökning härav företages och att inga möjligheter åsidosättas för att befordra en ökad avsättning för den svenska stenen inom andra länder.

Det kan dock knappast beräknas, att exporten kan komma att utökas nämnvärt under de närmaste åren. Stenindustrin måste därför i högre grad än tidigare stödja sin produktion på en marknad inom landet. Otvivelaktigt borde det även inom landet finnas stora avsättningsmöjligheter för svensk gatsten. Behov förefinnas av sten till de hårt trafikerade vägarna å landsbygden, till infartsvägarna till städerna samt för städernas gatunät. Det kan i detta sammanhang förtjäna omnämnas, att Holland år 1929 inköpte svensk gatsten för cirka 3.5 miljoner kronor, Belgien för cirka 2.5 miljoner etc. När dessa länder finna det vara ekonomiskt fördelaktigt att inköpa sten i sådan omfattning för väg- och gatubeläggningar, så måste det även vara både ekonomiskt fördelaktigt och försvarbart, att det land som har de bästa granittillgångarna inom sina gränser även använder denna granit som beläggningsmedel på väg- och gatunäten. För att detta skall kunna åstadkommas, synes det oss som om en planläggning av dessa arbetens utförande vore nödvändig.

Det lämpligaste torde vara, att en omfattande inventering företages över samtliga de vägar m. m., som under en tioårsperiod borde och kunde ifrågakomma för permanentbeläggning, och att en viss del av denna plan fullbordades för varje år, allt efter som arbetsförhållandena inom stenindustrin utvecklade sig. Under de närmaste åren, då det kan förutsättas att exporten kommer att bliva ringa, bör stensättningsarbetet forceras för att därmed största möjliga antal stenhuggare skola kunna beredas arbete. Om exporten ökas bör samtidigt den inhemska förbrukningen kunna minskas allt efter de möjligheter som förefinnas härför.

Genom en dylik planläggning av stenförbrukningen inom landet och genom den undersökning, som vi förordat angående industriens framtida exportmöjligheter, kan klarhet erhållas om hur stort arbetarantal, som ungefärligen kan beredas sysselsättning inom stenindustrin för framtiden. Detta bör vara till stort värde för såväl staten som de olika länen samt för de kommuner inom vilka stenindustrin bedriver sin verksamhet.

Den hittills rådande planlösheten kan inte fortsätta hur länge som helst. Vad som framförallt erfordras är ett klarläggande av, hur många arbetare, som för framtiden kunna finna sin utkomst inom stenindustrin. Kommer deras antal att inskränka sig till omkring 2,000, måste övervägas om inte något ändrade former bör komma i tillämpning vid försäljningen och leveranser av stenen inom landet. Ävenså måste frågan om anordnandet av andra utkomstmöjligheter för den inom industrien övertaliga befolkningen komma i förgrunden och snarast bringas till sin lösning.

Under tiden som här förordade undersökningar pågå måste staten på ett effektivare sätt än hittills understödja den nödlidande befolkningen inom stendistriktet dels genom allmänna arbeten och dels genom erforderliga anslag för inköp av gatsten. Vid utgången av december månad 1935 voro enbart inom Bohuslän 3,400 stenhuggare arbetslösa, av vilka flertalet äro bosatta i landskommunerna inom norra delen av länet. Ett stort antal av dessa arbetare ha icke haft andra arbetsmöjligheter under de senaste 4 åren än vad som kunnat beredas dem vid de statliga reservarbetena. Hjälpbehovet är således omfattande.

Med stöd av det ovan anförda hemställas,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt undersökning angående orsakerna till den svenska stenexportens nedgång under de senare åren samt

att snara åtgärder vidtagas för en omfattande planläggning av stenindustriens avsättningsmöjligheter för framtiden enligt de riktlinjer som här framförts.

Stockholm den 18 januari 1936.

J. V. Mårtensson.

Gustaf Karlsson.

Adolf Wallerius.

Oscar Osberg.

Einar Lind.

Frans Hansson.

Herman Andersson.